

QUADERNS DE MUNTANYA 4

Caminar per la Mata de València al llarg de les quatre estacions

Apunt naturalista a la representació de Thoreau: la vida als boscos. Festival Dansàneu 2026

3 setembre 2026

M'agrada assaborir la remor del barranc de Cabanes mentre m'aturo a la passera de fusta que el travessa. ©Francesc Rodríguez

Ara, a l'estiu, l'avetosa ofereix una ombra que esdevé un refugi davant de tanta calor sufocant.

Acostumo a matinar, quan el dia tot just desperta. M'agrada assaborir la remor del barranc de Cabanes mentre m'aturo a la passera de fusta que el travessa. Impregnat d'un aire fresquívol, contemplo els blocs erràtics que les glaceres del Quaternari transportaren muntanya avall.

Endinsat al bosc, mentre enfilo el fort pendent del camí cap a Breviari, el silenci es trenca amb el cant dubitatiu d'un pinsà i l'àgil resposta d'una mallerenga petita. Enllà, el xiuxiueig d'un raspinell pirinenc desperta la meua atenció.

Després d'un dia de pluja, l'aire s'impregna de l'aroma intensa de la trementina dels avets, una fragància profunda que sembla emergir del mateix cor del bosc. És una olor que em transporta al

record d'aquelles dones que, pacientment, recorrien les muntanyes per plegar ramells d'herbes remeieres i altres recursos botànics amb què elaboraven bàlsams i xarops tradicionals.

Les molses, enguany, són força eixutes després de les reiterades onades de calor, només alleujades breument per les tronades d'aquests dies. Els bedolls han patit set. L'estrès hídric els ha passat factura i alguns exemplars ja exhibeixen les fulles seques, cuites per la calor.

El bosc també parla. Parla del temps, de la pluja que arriba o que no arriba, de la calor que s'allarga. Parla, en definitiva, d'uns factors meteorològics, que canvien i d'una natura que intenta adaptar-s'hi.

Entrat el mes de setembre, el paisatge sonor guanya esplendor amb la brama del cérvol. El seu clam profund ressona entre els vessants i les carenes com una antiga crida de la vida salvatge. Els mascles lluiten per aconseguir el seu harem, mentre les femelles, pacients i observadores, cercaran el millor candidat per garantir una bona genètica als seus descendents. Més tard, els ronc de les daines s'afegeixen a aquesta composició tardorenca.

Al novembre, el fred esdevé l'amo del bosc. Les bromes s'enfilen pels avets, la gebrada vesteix el sotabosc i el silenci torna a fer-se palpable. Tot sembla aturat.

Però només ho sembla. Rere aquesta calma, la vida continua preparant el seu retorn.

Quan la nit s'esllangueix, mentre els bardanals romanen protegits sota el mantell blanc, la veu del mussol pirinenc travessa la foscor. Invisible als nostres ulls, ens recorda que el bosc mai no dorm del tot. Sempre hi ha quelcom que vetlla. Sempre hi ha una vida mimètica, discreta, que es manté a recer per no ser destorbada i que continua el seu curs mentre nosaltres cerquem l'escalfor d'un bon foc a terra.

I després, gairebé sense adonar-nos-en, arriba la primavera. Emmandrida pel fred tardà, s'alça de sobte amb el tamborineig d'un picot negre. El percussionista fustaner torna a marcar el ritme d'un nou cicle estacional. El cant aflautat del tord esdevé protagonista del paisatge sonor i, en els racons més secrets de l'avetosa, apareixen les tímides orquídiades fantasma.

Setmanes més tard, quan la llum torna a dominar els dies, el cloqueig del gall fer emergirà entre la boscúria. És una veu greu, gairebé primitiva, que anuncia el seu festeig i ens recorda que encara existeixen llocs on la natura conserva els seus rituals més íntims.

Un tresor valuós que clama ser respectat des de la distància.

I, sense adonar-nos-en, l'estiu tornarà. Tancarà un cicle i n'obrirà un altre.

Caminar sota tanta magnificència és molt més que desplaçar-se. És una manera d'aprendre a observar, a contemplar, a gaudir i a obrir la ment. Cada arbre, cada pedra, cada rastre damunt de la neu, cada cant que emergeix entre els avets ens recorda que formem part d'un món molt més savi que nosaltres.

Us convido a recórrer aquest bosc amb humilitat i respecte. Passegeu-hi sense pressa i, si pot ser, sense rellotge. Obriu els ulls i desperteu tots els sentits.

Ensumeu l'olor de la fusta i de la terra humida després de la pluja. Escolteu el vent gronxant els altius avets i el cruixir dels seus troncs. Descobriu la remor incessant del barranc i observeu la vida que s'amaga darrere de cada racó.

I si, en sortir del bosc, sentiu que el temps passa més a poc a poc, que el silenci perviu dins vostre o que aquest entorn us sembla lleugerament diferent, potser, per uns instants, haureu après a viure al ritme de la naturalesa.

Lliris florits als peus de la Taula dels Tres Reis

14 juliol 2026

Lliri dels Pirineus (*Iris latifolia*) sota els peus dels grans cims.
©Francesc Rodríguez

Diuen que els sobirans dels antics regnes d'Aragó i Navarra, juntament amb el vescomte de Bearn, es reunien al capdamunt d'aquest cim per tractar els afers dels seus dominis, cadascun sense abandonar el seu territori. No hi ha cap constància documental que aquestes trobades arribessin a celebrar-se. Però, quan s'arriba a aquesta talaia de 2.446 metres, és fàcil entendre com va néixer la llegenda.

En aquest indret conflueixen els límits d'aquells tres antics dominis, una coincidència geogràfica que va donar nom a un dels cims més emblemàtics del Pirineu occidental i sostre de Navarra. Potser per això la tradició oral hi va voler situar una història que, encara avui, acompanya tots els qui arriben a la Taula dels Tres Reis.

Surto del refugi de Linza a trenc d'alba. El sender s'enfila decidit i, gairebé sense adonar-me'n, el paisatge es desplega davant meu amb una successió d'elegants postals. Les pastures contrasten amb la roca calcària que s'alça al davant: grisa, erosionada però atractiva, profundament treballada pel temps.

Fa uns noranta milions d'anys, durant el Cretaci superior, aquest indret formava part d'un mar càlid i poc profund on es van dipositar grans quantitats de sediments carbonatats. Amb el pas del temps, aquests materials es van transformar en potents capes de roca calcària que, durant la formació dels Pirineus, van ser plegades i elevades fins a configurar el massís de Larra. Milions d'anys d'acció de l'aigua han anat dissolent lentament la roca i han modelat aquest extraordinari paisatge càrstic. Dolines i profunds avencs formen un laberint invisible que s'estén sota els peus dels excursionistes. Cap a ponent, el Petrechema

(2.371 m) es dibuixa altiu sota el cel. La seua silueta, elegant i serena, convida a imaginar-ne l'ascensió.

La deixo per a un altre dia.

Als petits prats que s'arrapen a la roca floreixen els lliris blaus dels Pirineus (*Iris latifolia*). Els seus pètals caiguts, d'un blau violaci, solcats per delicades línies grogues ribetejades de blanc, són una guia precisa per als insectes pol·linitzadors, que troben en aquest disseny floral el camí cap a l'interior de la flor, tot facilitant la formació de noves plantes mitjançant la pol·linització. Una relació, repetida any rere any des de fa mil·lennis, que manté el fil de la vida en aquests prats de muntanya.

Dalt del cim, les serralades s'encadenen d'est a oest fins a fondre's amb l'horitzó. Recupero el vell plaer d'identificar-ne els cims, de resseguir amb la mirada aquesta immensa serralada que uneix mars i terres llunyanes. Cada silueta coneguda desperta un record, una ascensió, una jornada viscuda sota el mateix fil conductor de la muntanya.

En aquesta eufòria d'alçada, em venen al pensament els versos de *Canigó*, on Verdaguer va saber descriure com ningú la grandesa del Pirineu:

«Què són los Pirineus? Serpent deforme
que, eixint encara de la mar d'Astúries,
per beure l'aigua a on se banya Empúries,
atravessa pel mig un continent...»

Després de gaudir de les vistes, emrenc la baixada. En arribar de nou als prats dels lliris, m'hi aturo una altra vegada. Ara els observo amb més calma i descobreixo nous peus florits. Alguns ja s'han marcit; d'altres, tot just acaben d'obrir-se.

Avui, mentre endreço aquestes ratlles, torno a recordar aquell blau violaci escampat entre la pedra i la pastura. Dels records que m'ha deixat l'itinerari, aquest és, potser, el més delicat i fugaç: el dels lliris florits que esquitxaven de color els prats de Larra, sota els peus dels grans cims.

Sovint, les grans emocions les trobem en els petits detalls, com el d'un lliri davant de tanta immensitat.

Records d'una mnemòsine

18 juny 2026

La mnemòsine (*Parnassius mnemosyne*), bellesa en estat pur. © Francesc Rodríguez.

Malgrat l'escassetat de precipitacions dels darrers dies de maig i dels primers de juny, la primavera encara manté una vitalitat notable. Als marges, les ordigues i les cardigasses han crescut descaradament i, literalment, s'han cruspit el camí. Els timonets florits concentren una activitat constant d'insectes que transiten amunt i avall sense aturador. Al fons del paisatge, el Puí de la Bonaigua conserva encara, a les canals més obagues, les darreres congestes de neu aferrades al granit, cada vegada més reduïdes sota l'efecte dels primers episodis de calor. És el darrer record d'un hivern que ja queda lluny.

Fa força calor i les graminies, com cada any, em comencen a fer la guitza amb una al·lèrgia que apareix sense avisar. Vaig observant les nombroses voliaïnes que es mouen entre les flors quan, de sobte, una em crida l'atenció. L'emoció em comença a envair i és en el moment que s'atura en una flor que la identifico sense dificultat: una mnemòsine (*Parnassius mnemosyne*), la més primerenca que he observat mai i al llindar dels mil metres, ben just al costat de casa.

L'etimologia del nom remet al mont Parnàs i a Mnemosine, la deessa grega de la memòria. Per això sempre m'ha semblat un nom ben trobat per a aquesta papallona muntanyenca, de període de vol efímer. Tal vegada Linné va voler establir un discret pont entre l'observació de la natura i l'univers cultural que ha intentat interpretar-la. Sigui com sigui, costa no establir una estreta relació entre la brevetat del seu vol, la vulnerabilitat de l'espècie i la naturalesa mateixa dels records.

M'estiro a terra per fotografiar-la. Durant uns segons aguanto la respiració mentre obre i tanca les ales. El silenci només es trenca pels petits moviments del prat: el fregadís de les herbes seques, el brunzit feixuc d'un borinot que em passa arran d'orella, el moviment ininterromput dels saltiretxos amagats entre la vegetació. Tot plegat compon una escena habitual de finals de primavera, una d'aquelles vivències estacionals que sovint passen desapercebudes i que, tanmateix, acaben donant sentit al pas de les estacions.

Quan finalment aixeco la mirada, detecto que la calitja del migdia comença a difuminar els relleus més llunyans. La mnemòsine alça el vol i s'allunya fins a desaparèixer entre l'herbei dels marges. Durant uns instants encara en segueixo el rastre abans no es fongui definitivament amb el paisatge.

Aleshores torno a pensar en el significat del seu nom.

Amb els anys anem acumulant paisatges, olors, sons, camins, lectures, converses i rostres, convençuts que ens acompanyaran sempre. Tanmateix, alguns records s'esvaeixen lentament; d'altres desapareixen sense que arribem a saber quan. Allò que semblava perdurable es torna imprecís, com el perfil llunyà de les muntanyes entre la calitja, o s'esmuny silenciosament de la memòria, com una fràgil voliaïna que acaba confonent-se amb el paisatge.

Quan reprenc el camí, la mnemòsine ja fa estona que s'ha fet fonedissa. Tanmateix, el record del seu vol sobre el prat encara m'acompanya, i sento que una petita part d'aquest matí continua intacta dins meu. Hi ha records que no s'obliden del tot: queden com una presència discreta, gairebé imperceptible, que retorna quan menys t'ho esperes.

Potser la memòria no és res més que això: la manera que tenim de prolongar la presència d'allò que el temps, despietadament, s'enduu.

Primavera a la ribera d'Isil

20 maig 2026

La font de la Tosca, un indret per passejar-hi amb calma. © Francesc Rodríguez.

Endinsar-se a la ribera d'Isil al mes de maig és entrar en un indret on la primavera es copsa a primer cop d'ull, viva i activa. Enguany, esplendorosa. La Noguera Pallaresa hi baixa desfermada; m'encisa sentir-ne el brogit, constant i vigorós. L'observo ufanosa amb el cabal elevat propi d'aquesta època, nodrit pel desglaç i pels ruixats de tarda. L'aigua, d'un gris metàl·lic carregat de sediments, avança amb una energia que exalta i inquieta alhora. L'equilibri del riu és fràgil, i qualsevol desajust pot fer bascular aquesta força exuberant cap al desordre.

Als marges rocallosos de la mitja muntanya, les corneres (*Amelanchier ovalis*) es troben en plena floració,enguany lleugerament avançada. Les flors apareixen abans del desenvolupament complet de les fulles, una estratègia fenològica

que afavoreix la pol·linització en un moment d'activitat creixent dels insectes. El contrast entre el blanc de les flors i la roca en facilita la descoberta, sobretot si es camina sense pressa.

A la font de la Tosca, l'aigua baixa amb una constància gairebé hipnòtica, com si el temps hi avancés a un altre ritme. M'hi aturo, com sempre, no tant per mirar com per sentir. L'aigua s'escola entre les molses i baixa precipitada després d'un bon xàfec mentre la pluja n'alimenta el fons freàtic. És una surgència calcària que, pacient, deixa un rastre mineral: la tosca, una pedra porosa que es forma lentament en un procés gairebé imperceptible, però tenaç, com ho van ser els mestres picapedrers que, aprofitant aquesta dúctil roca, amb la seua habilitat van nodrir d'ornaments —arcs cecs d'estil llombard— nombroses esglésies romàniques de la vall.

L'ambient també reflecteix aquest canvi estacional. La floració recent omple l'aire d'una fragància suau i característica que acompanya el pas. Són perfums que transporten el record d'altres indrets viscuts: aquelles sortides matinals d'infantesa a una

Collserola encara buida de gent, quan, a finals d'hivern, les mimoses (*Acacia dealbata*) florides dels jardins de les cases senyoriales de Vallvidrera s'abocaven cap als carrers i la mare en collia uns bons ramells per dur-los a casa.

La Noguera Pallaresa al seu pas per la ribera d'Isil. © Montse Ballbè.

M'enfilo pel barranc de Salau per guanyar perspectiva. Les allaus hi han deixat el seu rastre: tronc arrossegats, trencats, dispersos. El vessant encara en guarda testimoni. M'aturo en un replà, des d'on s'observa com la Noguera dibuixa un meandre gairebé perfecte.

El contrast del paisatge forestal amb les pastures i el bosc de ribera és d'una bellesa colpidora. La muntanya de Clavera roman innivada i, pel que sembla, els seus nevers hi perduraran fins ben avançat l'estiu.

En aquest espai obert, el xiscle d'una àliga daurada (*Aquila chrysaetos*) travessa el cel amb un vol sostingut. Les marques clares sota les ales delaten la seua joventut. S'enlaira aprofitant els corrents ascendants amb una precisió que sembla intuïtiva, però que respon a una economia exacta d'energia. A distància, el seu cos esdevé un punt infim entre la muntanya i el cel.

Percebo de nou la primavera com un mecanisme de rellotgeria fina que sincronitza l'aigua que baixa, la llum que s'allarga i la vida que s'activa. Tot sembla avançar alhora, però cada element ho fa al seu propi ritme. El que era neu és ara aigua; el que era silenci és moviment; el que era monotonia hivernal, esdevé verdor ufanosa.

I, per més que sovintegi el mateix indret, per més que observi el mateix paisatge, sempre hi ha quelcom per descobrir, alguna cosa amagada; i això —creieu-me— és el que més m'enlluerna i sedueix.

El clam de les grues de Gallocanta

14 abril 2026

Indicadors direccionals de les rutes migratòries de les grues, al mirador de Tornos © Francesc Rodríguez.

Lluny del Pirineu, entre les comarques del Camp del Daroca i el Jiloca, a més de mil metres d'altitud, s'estén la llacuna de Gallocanta, el principal aiguamoll salí interior de l'Europa occidental. Cada hivern, el silenci d'aquesta plana es trenca amb l'arribada de milers de grues (Grus grus). Venen del nord i del centre d'Europa, fugint de paisatges on el fred glaça els aiguamolls i l'aliment escasseja als camps.

Hi arribem de matinada, encara de nit. La temperatura és baixa i el cerç bufa fi però constant; el fred s'adhereix a la cara i al nas desprotegit. Ens situem en un punt d'observació i esperem que claregi. En aquesta primera visita a un indret que encara no coneixíem, el paisatge es mostra serè, gairebé misteriós. A la penombra s'insinuen alguns arbres nus, dispersos. Al cel, els núvols allargassats es tenyeixen amb una lleu pinzellada grisenca: el dia comença a despertar.

De sobte, un primer crit irromp damunt la llacuna, profund i gutural. Tot seguit, altres veus s'hi afegeixen fins a formar un clam extens que omple l'espai obert. El silenci de l'alba es transforma en un brogit vibrant, un canó de sons atrompetats: és el despertar de la llacuna. Ens meravella veure com les grues s'alcen progressivament en petits grups, descriuen cercles breus i s'endrecen en formacions en V abans d'encaminar-se cap als camps del sud, a la recerca d'aliment. Aquest comportament respon a una necessitat ben establerta: durant el dia s'alimenten sobretot en camps sembrats de cereal o entre restes agrícoles, mentre que al vespre tornen a la llacuna, on les aigües somes els ofereixen refugi davant possibles depredadors.

Som a principis de març. Algunes grues encara romanen a la llacuna mentre la llum creix; d'altres ja emprenen el trajecte migratori que, amb el pas de les setmanes, les conduirà cap als territoris de cria del nord i de l'est d'Europa. En aquest llarg viatge poden recórrer milers de quilòmetres i utilitzen diversos aiguamolls com a punts de parada i fonda per recuperar energia. Autèntiques autopistes aèries connecten latituds llunyanes amb aquesta plana elevada i ventosa del sud d'Aragó.

El dia avança i, després d'aquesta primera sacsejada naturalista, mentre el sol guanya alçada, la temperatura s'endolceix. El relleu adquireix matisos més nets i s'obre davant nostre un mosaic ampli de camps, pobles i horitzons llunyans. Aprofitem per observar altres espècies d'ocells que no trobem al Pirineu, com els ànecs blancs (*Tadorna tadorna*), les fredelugues (*Vanellus vanellus*), les oques salvatges (*Anser anser*) i diversos limícoles.

Els pobles del voltant, rústecs i tranquils, conviden a passejar-hi sense pressa i permeten descobrir, en diferents racons, les pintures murals de Swen Smith. Amb detall i fidelitat, les aus il·lustrades amb colors llampants queden fixades als murs de les cases, aprofitant façanes i racons com si fossin una prolongació del que succeeix a la llacuna. Un veritable quadern naturalista a gran escala, on l'art esdevé també una forma de pedagogia.

Al capvespre les grues retornen a la llacuna de Gallocanta © Francesc Rodríguez.

Retornem a la llacuna a bocaforescant per gaudir novament de les grues. El paisatge sonor de Gallocanta ens impregna: un clam poderós que sens

dubte, coneix millor que nosaltres el ritme de la vida.

De nou al Pirineu, mentre enllestixo aquests apunts, el cant d'un picot verd (*Picus viridis*) ressona als prats de davant de casa. Insistent i rialler. Un senyal inequívoc: la primavera ja truca a la porta.

Solemnes reverències

19 febrer 2026

Bedolls que es dobleguen al camí del bosc negre de Son. © Francesc Rodríguez.

Les nevades excepcionals no deixen empremta només als registres meteorològics ni a les estadístiques de rècord de les estacions d'esquí; també ofereixen un escenari singular i silenciós que es fa especialment perceptible per a aquells que, cercant instants únics, decideixen endinsar-se pels corriols i senders del bosc on la neu fa de l'hivern una experiència gairebé irrepetible.

En jornades de temps nòrdic — defujo dels clàssics bon i mal temps —, amb nevades com les d'enguany, travessar un camí deixa de ser un

simple desplaçament i esdevé una experiència en si mateixa. Aquell itinerari que he recorregut tantes vegades —fins al punt de poder fer-lo gairebé a ulls clucs— apareix ara colgat de neu, ple de branques doblegades i arbres caiguts que em fan dubtar de cada pas. L'entorn es transforma i, amb ell, també canvia la manera de caminar. Aquesta és, potser, l'essència de la natura: la sorpresa amagada dia rere dia, a cada espai que, modificat per les inclemències del temps, esdevé sobtadament irreconeixible.

Davant d'aquest paisatge hostil, el bosc obliga a adaptar-se. Allò que habitualment era un camí planer, àgil i de bon passejar es torna lent i feixuc. Travessar-lo amb aquest tou de neu implica, senzillament, acceptar-ne les condicions. Transitar sota els arcs dels tronc elàstics dels avellaners, o dels elegants bedolls joves que s'arquegen sota el sol innivat de l'hivern, no només representa un esforç físic: el desplaçament esdevé una mena de ritual humil que obre pas i convida a avançar amb lentitud, silenci i respecte i, si convé, a girar cua.

Les baranes i les palanques dels ponts s'amaguen sota el mantell de neu; no hi detecto rastres humans, només els de la fauna que, sigil·losa, deixa la seua petjada contínua. L'orografia del terreny dibuixa un camí de retorn tan intuïtiu com incert. La neu s'arrapa als tronc com un raspinel·l pirinenc (*Certhia familiaris*), i el fred la fa perdurable dins d'aquest hàbitat obac, a l'espera que una ullada de sol marcenc o la pluja inesperada la desprengui.

La neu s'arrapa als tronc com un raspinel·l pirinenc (*Certhia familiaris*). © Francesc Rodríguez.

Un pi roig, totalment esquinçat, barra el pas d'extrem a extrem del camí i m'obliga a passar-hi a cavallet, en un gest que podria definir com a gens estètic. Damunt seu, m'arriba l'olor penetrant i intensa de la seua resina. La teia esberlada en deixa testimoni, i els dits dels guants en queden impregnats. Les arrels de l'arbre, trenades en sòls silícics de granit, no han pogut aprofundir prou

dins la terra; el seu creixement horitzontal i l'erosió del talús no han resistit el pes de la neu humida, i l'arbre ha cedit, jaient per sempre més sobre el camí que l'ha vist créixer.

Fa estona que cerco la millor manera de sortir d'aquesta teranyina de fusta doblegada, i és en un d'aquests instants, després d'una obligada reverència sota les branques arquejades, quan el cap s'alça i una finestra de llum sobtada il·lumina el Ventolau (2.851 metres).

M'aturo. Contemplo la bellesa del cim, que fa de partió natural entre les Valls d'Àneu i de Cardós. Majestuós, solemne i altiu, sobresurt al fons del bosc, en un contrast assolellat del seu vessant sud-oest amb l'ombrivol i gèlid bosc negre de Son. El camí, finalment, s'eixampla i s'obre.

La muntanya il·luminada m'ofereix una nova mirada. I és en aquest silenci blanc, en la solitud d'uns instants intensament vius, que reflexiono i penso que, de tant en tant, potser convé abaixar el ritme i reconèixer que hi ha espais que demanen més calma que pressa i, deliberadament, en un moment precís, perquè no, inclinar el cos per dedicar-los una solemne reverència.

A la vora de l'estany gelat

13 gener 2026

Tons violacis acompanyen la posta de sol. A l'horitzó, els cims més alts del Pirineu contempen la bellesa del paisatge © Montse Ballbè.

La posta de sol darrere del massís del Posets encén el cel amb uns núvols incandescents, que reflecteixen damunt de la neu tons rosats i violacis. El relleu dels cims més alts del Pirineu s'alcen altius a l'horitzó. La capa de neu, que cobreix tot el paisatge, sembla fondre's amb l'atmosfera tranquil·la del moment, com si el temps mateix s'hagués aturat per observar tanta bellesa. La fosca es desplega amb una lentitud gairebé deliberada. Sembla com si la muntanya necessités un instant de silenci per assimilar el pas de les

hores i preparar-se per a la solitud de la nit. A mesura que l'obscuritat es fa present, la intensitat del fred s'accentua per un lleuger vent sec i tallant que esfilagarsa l'entorn. L'hivern, en tota la seua esplendor, ha pres possessió en aquest incipient mes de gener.

A l'horitzó, els primers astres comencen a sortir a escena. La creu del cel cau lentament, seguint el camí del sol, les cabrelles s'alcen al fons des de l'est, damunt del tuc de Rosari. La mirada protectora del bou roig observa, amatent, el pas de tota l'estelada. Orió, el caçador, fa visible el seu cenyidor, mentre Saturn, llunyà i distant, domina el regne dels peixos fent una picada d'ull al gegant Júpiter, que a hores d'ara acarona la constel·lació dels bessons.

Davant meu, l'estany reposa glaçat amb una superfície blanca i nua, que a primer cop d'ull, esdevé monòtona. Només el vent, amb el seu respir gèlid, dibuixa petites ondulacions sobre la fina capa de neu caiguda a la matinada. L'aigua no reflecteix el paisatge, sinó que el conserva, com un antic retrat capturat des de fa dies i que romandrà estàtic a l'interior al llarg dels mesos més freds d'hivern. La lluna plena comença a il·luminar els cims propers.

Lentament, el paisatge torna a entreveure's tot i que els astres comencen a desdibuixar-se absorbits per la llum natural, que s'estén de manera uniforme sobre la superfície gelada de l'estany. És en aquest moment que es comencen a distingir textures subtils i fissures aigualides que delaten la vitalitat latent sota el gel. El procés de transformació roman silencià a la superfície, però viu i actiu a la fondària.

Nit de lluna plena a la vora de l'estany gelat. © Francesc Rodríguez.

En aquest aïllament nocturn, el gel i la lluna es converteixen en elements que ens ofereixen una sensació totalment apaivagadora, com si tot el món exterior s'hagués diluït en l'espai tranquil de l'estany. La lluna, cada vegada més altiva, imposa el seu ritme mesurat i constant, convidant a l'observació pausada i a una connexió íntima amb l'entorn.

Sota la superfície glaçada, la vida no s'atura. Els organismes que hi habiten adopten estratègies de mínima despesa energètica, i el cicle natural s'adapta a aquesta pausa aparent, entrant en un estat de suspens funcional, però no inactiu.

Cada estany té una identitat pròpia, forjada pel temps. És a la vora de l'aigua gelada, prop d'un vell pi negre i lluny de l'empremta humana, on aquesta identitat es fa més evident. L'estany esdevé aleshores un llibre escrit sobre una superfície blanca. Contemplar amb pausa i entendre el context transforma l'escena: deixa de ser un simple decorat per convertir-se en pensament, coneixement i bellesa.

Reflexions a peu d'avet

18 desembre 2025

Avet a la Mata de València. Imatge d'arxiu © Francesc Rodríguez.

Som a les portes d'un nou solstici d'hivern, un moment estacional en què les nits comencen lentament a escurçar-se. Circumstància que sovint ens convida a mirar enrere i, alhora, ens impulsa a projectar la mirada cap al nou any que ben aviat encetarem.

El calendari anual, encarregat d'assenyalar el compàs dels nostres dies, festes i celebracions, arriba a la fi d'un any més. Aquesta estructura temporal, que ens acompanya diàriament, fou endreçada i actualitzada el 15 d'octubre de 1582, quan el papa Gregori XIII decidí ajustar els dies del calendari julià. El calendari anterior, creat per Juli Cèsar l'any 46 aC, presentava, a finals del segle XVI, un desfasament de deu dies respecte al moment real de l'equinocci de primavera, un esdeveniment astronòmic clau per a establir les dates de festes religioses com la Pasqua. Però, més enllà d'aquesta correcció humana del temps, la natura, amb la saviesa dels seus cicles, ens recorda constantment que tot moment i tot temps estan lligats a un procés que va molt més enllà de la simple mesura de dies, setmanes, mesos i anys.

A mig camí entre el Pla de Breviari i el pas del Coro, a la capçalera de la Mata de València, em deixo impregnar novament per un paisatge estètic i bucòlic. Aquest escenari tan pirinenc, envoltat d'altius cims i arbres elegants, em transmet moments de calma i reflexió. M'aturo, com sempre, al mateix indret per observar l'avet que, en una tronada d'estiu, un llamp va esberlar, tot convertint-lo en un testimoni escultòric d'una bellesa impagable. La seua fusta, plena de forats de picots, em parla de la capacitat de la natura de transformar fins i tot la mort en una oportunitat.

Mai oblidaré aquella marta (*Martes martes*) que, traient el cap per un dels forats i exhibint el seu pitet de color crema, davallava sigil·losament pel tronc del vell avet abans d'esmunyir-se cap al fons de la boscúria. Uns quants de nosaltres, naturalistes que cercàvem el picot negre, embadalits pel moment, vam ser seduïts per la seua bellesa. Uns instants breus però intensos, que el cervell va retenir per sempre. Una experiència que mai més no he tornat a viure amb aquesta espècie extraordinària.

A les branques seques i escarransides ara hi pengen algunes barbes de caputxí (*Usnea* sp.), que el pas lent del temps ha fet perdurables. Potser aquest és el missatge més profund que la natura ens vol transmetre a través de les imatges que ens regala: quan sembla que tot s'acaba, sempre hi ha un començament ocult.

Aquest pensament s'ha convertit darrerament en un dels pilars de les meues reflexions, especialment quan observo com la natura, al llarg dels anys, amb la seua màgia de regeneració inevitable, transforma la mort en una font de vida. Una continuïtat que també es reflecteix en el nostre calendari, que any rere any no només marca dates assenyalades sinó també les etapes de la vida humana.

La marta (*Martes martes*), protagonista del mes de febrer en el calendari naturalista, lingüístic i literari *Mamífers de les Valls d'Àneu*, editat pel Consell Cultural de les Valls d'Àneu. Imatge © Toni Batet.

Amb el fred dins el cos, m'activo en moviment mentre recordo el juliol passat, als peus d'aquesta avetosa, l'actor Carlos Cuevas recitant Thoreau en un espectacle evocador del Dansàneu: *Caminar*.

«Vaig anar als boscos perquè volia viure deliberadament, afrontar només els fets essencials de la vida i veure si podia aprendre allò que tenia per ensenyar-me, i no descobrir, a l'hora de la mort, que no havia viscut.»

Henry David Thoreau, *Walden*

Desitjo que passeu unes Bones festes i que l'any 2026 ens porti noves oportunitats per seguir aquest viatge infinit en el cicle de la vida.

Batec de trèmols a la vall de Son

18 novembre 2025

Fulles de trèmol (*Populus tremula*) de marge dentat i contorns sinuosos. ©Francesc Rodríguez.

relaxant. M'agrada observar-los en silenci, tancar els ulls i sentir el so convuls del darrer batec de vida. Fràgils, dansen a contrallum abans de deixar-se anar lentament cap a terra, que esdevé, a hores d'ara, una catifa de nous colors.

Aleshores, ajupit, observo les fulles caigudes de marge dentat i contorns sinuosos. Mostren una estructura precisa, una petita obra d'art que el vent de tardor acaricia amb delicadesa. La clorofil·la, que ha treballat sense descans durant mesos, comença a degradar-se. A poc a poc, surten a la llum altres pigments amagats: els carotenoides, que encenen grocs i ocre, i els antocians, que aporten tons rogencs. El canvi de color no és només estètic: és una resposta exacta al ritme de la llum i a la necessitat de supervivència. L'arbre reabsorbeix nutrients abans de deixar anar les fulles, tancant el cicle amb una precisió gairebé matemàtica.

A mesura que les fulles s'acumulen, formen una capa que no només cobreix el sòl, sinó que el protegeix i el nodreix. L'olor que s'aixeca d'aquest mantell vegetal —una mescla d'humitat, terra i fusta— anuncia que el bosc ha entrat en una nova fase del seu cicle. Amb el pas de setmanes i mesos, allò que era fulla es convertirà en humus: un material fosc, ric en nutrients, que torna a alimentar les arrels i enriqueix el sòl. Aquest procés tanca un cicle de retroalimentació constant, on res no es perd i tot té una funció. Les fulles que avui aixafo són el substrat de la nova vida que apareixerà a la primavera.

Trèmols a contrallum vibren a la vall de Son. ©Francesc Rodríguez.

Avui, a Isavarre, he observat el pericó foradat (*Hypericum perforatum*) florit, dels més tardans que he vist mai, i als boscos arrecerats de pi negre, els bardanals (*Rhododendron ferrugineum*) encara lluen algunes flors, en un contrast tardorenc veritablement anòmal, senyal que aquesta lògica fenològica sovint pot tenir alguna derivada imprevista.

Els pastors de muntanya, que coneixien bé l'arbre, sabien llegir els seus senyals: si les fulles tremolaven massa volia dir que el canvi de temps s'acostava. Aquesta saviesa, tan empírica i tan arrelada a l'observació, revela l'antiga relació entre les persones i la natura, entre el coneixement i l'art de la interpretació.

Sota terra, en silenci, el bosc continua treballant, convertint la matèria morta en la base del seu propi futur. El ritme de la natura manté la seua constància, i l'estiuet de Sant Martí torna a fer-se notar. Els migdies són agradables amb una temperatura suau que enganya el novembre. A les fondalades, el gebre s'hi instal·la de matinada, silenciós, mentre als cims la darrera nevada ens dibuixa un contrast net com una postal que anticipa l'hivern.

D'aquí a poc temps, els admirats trèmols quedaran nus. Cal, doncs, aprofitar aquests dies per observar el canvi lent del paisatge: la tardor que s'esvaeix, el fred que s'obre pas, aquest equilibri efímer que defineix, com cap altre, la sensació de viure les estacions de l'any a la muntanya.

Bolets de tinta, nascuts a les acaballes de l'estiu

30 setembre 2025

Bolets de tinta (*Coprinus comatus*). © Francesc Rodríguez.

S'abaixa el teló d'un nou estiu amb una matinada que ha esclatat en un veritable terrabastall meteorològic: llamps, trons i una pluja intensa han escombrat els darrers batecs de calor. Ara sí, sense cap mena de dubte, podem garantir que l'estiu s'ha acabat. El primer dia de la nova estació arriba amb la frescor renovada i amb un sol que s'obre pas entre els núvols. Un nou dia que m'ha convidat a fer un passeig, breu però imprescindible, d'aquells que sovint anomenem "anar a estirar les cames".

En caminar, el paisatge es revela com un llibre obert que anuncia incipients transformacions estacionals. En un petit

prat, que enguany fins i tot s'ha dallat, observo com els plantatges de fulla estreta (*Plantago lanceolata*) reviu amb vigor revifats per la humitat de la terra mollà. Baixo un camí que mena cap al fondal, on els clops altius no deixen gairebé entrar la llum i travesso un camp farcit d'ortigues i repalasses, conegudes a les Valls d'Àneu amb el nom de cospius (*Artium* sp.). No trigo a adonar-me que damunt del meu calçat, i als pantalons duc arrapades, com un velcro permanent, les boles seques que la planta utilitza com a estratègia de dispersió. Entre marges assolellats, unes cardigasses se sostenen mig erectes com veritables esquelets vegetals, coronats pels seus caps secs, que a contrallum posen estèticament, per ser retratades amb una fotogràfica imatge.

De retorn, observo, arrecerats sota l'ombra generosa d'un noguer, un petit grup de bolets de tinta (*Coprinus comatus*). Són uns bolets que neixen discrets, sovint als marges dels camins, als prats i als camps bogats, com si busquessin la companyia de la vida que es renova fèrtil en el fem. Surten de l'herba agrupats, els més joves encara mostren el seu barret tancat, allargassat com un didal blanc, esquamos mig grenyut, una lleugera cabellera despentinada esquixada de tons ocre al capdamunt. La carn és blanca i fràgil, tan tendra que gairebé sembla voler desaparèixer sota la pressió dels dits. Els exemplars més madurs, en canvi, han iniciat la vellesa vital, amb un aspecte de color cendrós. El barret, ja obert en forma de campana, es dissol lentament, deixant regalar un líquid negre i dens que es desprèn a poc a poc cap a terra.

Cardigasses, esquelets vegetals coronats per seus caps secs. © Francesc Rodríguez.

La seua pervivència és breu, i potser per això tan captivadora. És el seu mecanisme natural per alliberar les espores, però també un recordatori de la fragilitat i l'eventualitat que governa tots els éssers vius.

Abans que aquest petit grup de bolets es fonedís del tot, en recullo sis exemplars. Els més joves, immaculats i tendres, amb la delicadesa que es mereixen. Els embolcallo en un mocador de roba, un cistell improvisat que no malmeti la collita. Avui m'han acompanyat en un àpat inesperat, una sorpresa no prevista al menú del dia. En deglutir-los, he recuperat per un instant la sensació viscuda d'aquest primer dia de tardor.

Més enllà del plat, em fascinen per la seua condició efímera: són la imatge viva de la transitorietat. La cabellera blanca que es fon en negror em recorda que tota forma és un instant. Néixer, créixer, transformar-se i, finalment, desaparèixer, per renovar-se en un nou cicle gràcies a la dispersió de les seues espores

tintòries. Un relat breu. L'alfa i l'òmega de la naturalesa.

Un pensament transcendent i reflexiu, que m'evoca cap al nostre ínfim pas en aquest món.

Besan, allà on l'ànima es detura

29 abril 2025

El poble de Besan © Francesc Rodríguez Ambel

Davant de la fresquívol fageda de Virós, encara adormida, s'hi emmiralla un paisatge diferent. Un indret on les carrasques conviuen arrelades entre gresos i lutites, agermanades amb roures martinencs, en un pur ambient d'alta muntanya mediterrània.

És primavera. La pluja d'aquests darrers dies i el lent inici del desgel, han afavorit que la Noguera de Vallferrera bategui amb força i faci sentir la seua veu amb el caràcter que defineix els braus rius del Pirineu.

Aquests dies coincidents amb la Pasqua són un bon moment per cercar tranquil·litat, defugir dels principals nuclis i esmunyir-se per antics camins. Remuntar estrades erosionades pel pas del temps, testimoni perdurable d'una època en què el bestiar de peu rodó avançava lentament amb els àrguets plens a vessar d'herba, mentre al bosc de Virós fumejaven les carboneres.

Deixo enrere la Borda Felip, on encara es manté ben viva la blanca i preciosa vaca pallaresa, únic reducte d'aquesta rústega espècie autòctona. Prenc l'agradable camí que mena cap a Besan. Entremig d'unes paques de palla, barrant el pas, el camí es torça a l'esquerra i comença a pujar. Fa de bon ben fer, i sense la calor estival, la sensació de l'indret és agradable. A mesura que el camí guanya alçada, s'obren clarianes forestals que em permeten gaudir com s'alcen altius els pics de Màniga i lo Cubil, encara ben coberts de neu, perquè enguany, la primavera ha arribat rúfola i blanca. Per fi, una primavera com cal.

Sant Miquel de Besan entre carrasques. © Francesc Rodríguez Ambel

Alguns ocells forestals ja han retornat de terres càlides i reflen a tort i a dret. Avui per primer cop en aquest any, sento el constant xiuxiueig del cant del mosquiter pàl·lid. Un rossinyol refila animós i les mallerengues repeteixen notes variables que es barregen amb la remor viva i constant de la Noguera, que encara s'escolta vall enllà, marcant el tempo d'una simfonia primaveral i "vivaldesca" en aquest alzinar de muntanya.

Cada espècie d'ocell, canta al seu ritme. Sons constants, sil·làbics, enfilats, repetitius o

dubitatius com el cant del pinsà, que amb la seua melodia, sembla que formuli una pregunta a l'aire. Recordo les grans arts d'interpretació que en fa l'amic i biòleg Pere Alzina en els seus tallers, capaç de fer-te entendre i comprendre el cant de cada moixó, en què esdevé una màgica caricatura definida.

Arribat al coll de Sentinella, observo les sabines turíferes, i tot just al seu darrere, ja treu el cap el bonic poble de Besan, amb l'església de Santa Maria i el seu icònic campanar, i casa Joanet, on sempre es troba roba estesa. Un especial caliu d'acollida al solitari poble farrerenc.

Deixo el camí que baixa al poble per enfilar-me cap a St. Miquel. Bonica i rústega ermita romànica que roman amagada en un fantàstic alzinar, on les molses s'abraonen als troncs. Un indret que transmet pau i calma, un lloc idíl·lic per deixar passar el temps, obrir un llibre i respirar una riallera primavera.

"La muntanya no és solament un indret per passar-hi; és un lloc on l'ànima es detura".

Cèsar August Torras

Les primeres flors de muntanya

10 març 2025

Aments de Salanca (*Salix caprea*), coneguts amb el nom de "gatets" ©Francesc Rodríguez Ambel

Som en ple Carnestoltes. Lentament, s'intueixen petits canvis en el paisatge. La major part dels prats ja s'han bogat. L'olor del fem es barreja amb la del fum d'algun foc a terra, que encara es manté ben viu, escolant-se xemeneia amunt i que la inversió tèrmica de primera hora del matí sembla adormir en una lleugera boirina que no s'alça fins ben passades les hores.

Els camins són nets d'herba i conviden a ser passejats, a pleret, deixant-se encisar per la bellesa de l'entorn. M'endinso pel camí que puja d'Esterrí d'Àneu cap a Son, entremig d'una estètica i elegant bosquina d'avellaners. Els aments masculins pegen florits. Una suau brisa de vent de sud els fa bellugadissos, dringuen lentament i

diffícilment l'enfoc d'una instantània que sembla impossible de fer amb la meua càmera fotogràfica. El soroll dels vehicles que passen rabent per la variant es barreja amb els primers cants d'ocells forestals que semblen voler marcar territori.

Prop de les ribes dels barrancs o altres zones d'aigua, les salanques (*Salix caprea*), llueixen les seues flors que destaquen de lluny, encimbellades damunt de les seues branques. Cada cop que les veig florir, recordo la primera vegada que vaig sentir anomenar la paraula "gatets". Un nom molt aneuenc, assignat a la inflorescència del gènere d'aquestes plantes conegudes en altres zones del país amb el nom de: gatells, gatsaules, o gatsalzes. El tacte suau i vellutat de la seues flors podria tenir un vincle directe amb el pèl dels gats quan aquests són xics, tal com corrobora l'Alcover moll en el seu diccionari català-valencià-balear.

Pels marges del camí, de tant en tant, entremig de la fullaraca i arcecerades sota els murs de pedra seca, s'alcen altives unes formoses manxiules (*Helleborus foetidus*). Una ullada de sol il·lumina l'entorn com un focus esporàdic que s'escola entre les branques nues dels arbres encenent de verd clar les particulars i curioses flors de la planta. Observant-les d'a prop, es perceben com un petita campana tenyida de color porpra a l'extrem. Curiosos formes, que es despengen cap per avall, facilitant l'entrada principalment d'abellots que libant el nèctar, realitzaran l'acció pol·linitzadora.

Detall de la flor de la manxiula (*Helleborus foetidus*). © Francesc Rodríguez Ambel

A la base, de la planta unes fulles de color verd fosc, lleugerament dentades i palmades, criden sovint l'atenció al l'observador neòfit. La seua forma curiosa s'associa ràpidament a una altra planta, que freqüenta plantacions il·legals.

L'aspecte curiós i, gosaria a dir de semblança primitiva de la planta, desprèn una olor que la meua pituitària sensible detecta en apropar-m'hi. La manxiula ens amaga el més gran dels seus perills: la seua toxicitat. Tota la planta conté diferents glucòsids cardíacs similars a la didalera (*Digitalis purpurea*). Una ingesta deliberada ens conduiria a la mort.

De retorn, encara tinc temps per observar amagades rere un petit tapís de molsa les primeres flors de l'herba fetgera (*Anemone hepatica*). Un minúscul preludi anual abans de l'esperada i desitjada primavera que, com acostuma a passar per aquestes contrades, tant pot ser florida, com ben emblanquinada d'una nevada tardana.

Mentrestant, gaudirem d'aquesta meravellosa disfressa carnavalesca que vesteixen en el mosaic variat del paisatge, les primeres flors de muntanya.

Francesc Rodríguez és naturalista i guia intèrpret. Actual responsable de la secció de natura del Consell Cultural de les Valls d'Àneu i administrador de l'empresa Obaga Serveis Ambientals SL. Realitza nombroses activitats divulgatives en els dos espais naturals protegits del Pallars Sobirà. La muntanya i la natura dues passions que esdevenen ofici.

L'any 2021 es va estrenar a la web de Mètode, publicació de divulgació científica de la Universitat de València, el blog anomenat Quaderns de muntanya del qual era autor Francesc Rodríguez Ambel, guia professional i responsable de la secció de natura del Consell Cultural de les Valls d'Àneu.

Ara hem confeccionat aquest document, el número 4 de la sèrie, recollint els seus últims escrits publicats al blog entre el març del 2025 i el setembre del 2026.

Anteriorment, en aquesta col·lecció, ja hem recollit alguns dels seus textos en el números 242, 254 i 274.

Col·lecció Documents d'ant n°293